

## Η ελευθερία για τον άνθρωπο είναι η υπέρβαση του δεδομένου της ύπαρξης

Ορθοδοξία / Ποιμαντική

πρωτοπρεσβύτερος Ευστράτιος Καρατσούλης



Σταδιακά με την θεολογική εξέλιξη των όρων (ουσία, υπόσταση, πρόσωπο) αυτών ολοκληρώθηκε η διατύπωση του τριαδολογικού δόγματος στη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης. Η ταύτιση προσώπου και υπόστασης ήταν μία επαναστατική κίνηση από τους πατέρες, η οποία επηρέασε την φιλοσοφική και θεολογική σκέψη με δύο τρόπους. Πρώτον πλέον το πρόσωπο δεν είναι επίθεμα του όντος αλλά η υπόσταση του όντος καθεαυτή.

Και δεύτερον ότι τα όντα δεν αποδίδουν το είναι τους στο είναι καθεαυτό αλλά στο πρόσωπο, δηλαδή το πρόσωπο γίνεται η αρχή και αιτία του όντος. Το πρόσωπο από επίθεμα γίνεται ον καθ' εαυτό και ταυτόχρονα η αρχή και η αιτία των όντων. Αυτό φαίνεται και στην αρχή της προσωπικής - τριαδικής ζωής του Θεού, στην ενδοτριαδική σχέση, η οποία συνίσταται όχι στην ουσία του θεού αλλά στο πρόσωπο, και μάλιστα στο πρόσωπο του Πατέρα, ο οποίος αποτελεί την αρχή και

την πηγή της θεότητας [23]. Το είναι του Θεού δεν αποτελεί ένα οντολογικό δεδομένο, αλλά εξαρτάται από την προσωπική ελευθερία Του και την αγάπη με την οποία ελεύθερα γεννά τον Υιό και εκπορεύει το Άγιο Πνεύμα. Η ουσία δεν υπάρχει από μόνη της χωρίς το πρόσωπο, χωρίς την υπόσταση. Το είναι του Θεού ταυτίζεται με το πρόσωπο, διότι αν δεν υπάρχει Θεός, δεν υπάρχει και πρόσωπο [24]. Έτσι ο μονοθεϊσμός της Αγίας Τριάδας έχει προσωποκεντρική αφετηρία και βάση. Λόγω του ότι ο Πατέρας είναι η μοναδική πηγή και αιτία των άλλων προσώπων ο Θεός είναι μία τρισυπόστατη μονάδα [25].



Ο Θεός δεν μπορεί να σχετιστεί μέσω της ουσίας Του με την κτίση [26]. Έτσι ο Τριαδικός Θεός αποκαλύπτεται μέσω των ενεργειών στον κόσμο και την ιστορία. Η μόνη δυνατή σχέση του Θεού με τον κόσμο είναι η κατ' ενέργεια, διότι υπάρχει ένα οντολογικό χάσμα μεταξύ του Θεού και των κτιστών όντων [27]. Οι άκτιστες ενέργειες δεν δίνονται απευθείας από την θεία ουσία, αλλά δια των προσώπων της Αγίας Τριάδας [28]. Έτσι ο Θεός είναι υπερβατικός και ταυτόχρονα έρχεται σε πλήρη κοινωνία με την κτίση μέσω των ενεργειών Του. Οι ενέργειες είναι άκτιστες, ακοινωνήτες, αμέθεκτες. Ο Μ. Βασίλειος θεωρεί ως ενέργειες του Θεού την μεγαλειότητα, την δύναμη, την σοφία, την αγαθότητα, την πρόνοια, την δικαιοσύνη του Θεού τονίζοντας ιδιαίτερα ότι σε κάθε μία από αυτές φανερώνεται όλος ο Τριαδικός Θεός [29].

Η ελευθερία που χαρίζει αυτή η θεώρηση του προσώπου του Θεού έχει σημαντική σημασία στη θεώρηση του ανθρώπου ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού

[30]. Η ελευθερία για τον άνθρωπο δεν είναι μία απλή δυνατότητα ελεύθερης επιλογής. Είναι η υπέρβαση του δεδομένου της ύπαρξης. Διότι το πρόσωπο για να έχει την απόλυτη οντολογική ελευθερία πρέπει να μην δεσμεύεται από οτιδήποτε δεδομένο ακόμη και από την ίδια του την ύπαρξη. Αυτή την δυνατότητα την έχει οντολογικά και υπαρξιακά μόνο ο ίδιος ο Θεός [31]. Ο ίδιος ελεύθερα αποδίδει την αξία του προσώπου, του τρόπου υπάρξεως του Θεού, διότι ελεύθερα γεννά τον Υιό και εκπορεύει το Άγιο Πνεύμα και ελεύθερα επιθυμεί την κοινωνία και με τον άνθρωπο, ο οποίος κατά χάριν γίνεται ελεύθερος. Η πατερική σκέψη γενικά κινήθηκε πάνω σ' αυτές τις βάσεις. Μεταγενέστεροι μεγάλοι θεολόγοι, όπως ο Μάξιμος ο ομολογητής, Γρηγόριος Παλαμάς κ.ά. ανασύνθεσαν ουσιαστικά την περί προσώπου διδασκαλία των καππαδοκών πατέρων.

Στη σύγχρονη εποχή, το θέμα του προσώπου τέθηκε αρχικά από ευρωπαίους φιλοσόφους, όπως ο Buber και ο Levinas κ.ά., αλλά και από υπαρξιστές φιλοσόφους, όπως ο Heidegger [32]. Οι φιλόσοφοι αυτοί έδωσαν την αφορμή και στους Ορθόδοξους περσοναλιστές να διατυπώσουν και να αναπτύξουν εκ νέου την ορθόδοξη πρόταση για το είναι του προσώπου και την εννοιολογική του διαφορά με το άτομο [33]. Μεγάλοι θεολόγοι του 20ου αι. ασχολήθηκαν με την θεολογική έννοια του προσώπου απαντώντας ουσιαστικά στα ερωτήματα της δυτικής φιλοσοφίας για το πρόσωπο. Στην πρωτοβουλία αυτή πρωτοστάτησαν οι Ρώσοι θεολόγοι της διασποράς, όπως ο Φλωρόφσκυ, ο οποίος υπήρξε ο πρώτος που ασχολήθηκε με το θέμα του προσώπου, ο Λόσκυ, ο Μπερδιάγιεφ κ.ά.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

**23. «Ο μεν γαρ, Πατήρ αναίτιος και αγέννητος· ου γαρ εκ τινος· εξ εαυτού γαρ το είναι έχει, ουδέ τι των όσαπερ έχει εξ ετέρου έχει· αυτός δε μάλλον εστιν αρχή και αιτία του πως είναι φυσικώς τοις πάσιν.»** Ιωάννης Δαμασκηνός, Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, 1,8, PG 94, 821 D.

**24. Ιωάννης Ζηζιούλας, «Από το προσωπίον εις το πρόσωπον : Η συμβολή της πατερικής θεολογίας εις την έννοια του προσώπου» στο Ιμάτια Φωτός Αρρήτου : Μια διεπιστημονική προσέγγιση του προσώπου (Θεσσαλονίκη : Πουρναράς, 2002) σσ. 89-93.**

**25. «Όνομα δε, τω με ανάρχω, Πατήρ· τη δε αρχή, Υιός· τω δε μετά της αρχής, Πνεύμα άγιον. Φύσις δε τοις τρισί μία, Θεός. Ένωσις δε, ο Πατήρ, εξ ου, και προς αν ανάγεται τα εξής.»** Γρηγόριος Θεολόγος, Συντακτήριος, PG 36, 476 B.

26. *«Ημείς δε εκ μεν των ενεργειών γνωρίζειν λέγομεν τον Θεόν ημών, τη δε ουσία αυτή προσεγγίζειν ουχ υπισχνούμεθα. Αι μεν γαρ ενέργειαι αυτού προς ημάς καταβαίνουσιν, η δε ουσία αυτού μένει απρόσιτος.»* Μ. Βασίλειος, Επιστολή 234,1, PG 32, 869 B.
27. Δημήτριος Μπαθρέλλος, *Σχεδιάσμα Δογματικής Θεολογίας* (Αθήνα : Εν πλω, 2008) σ. 100.
28. Ιωάννης Ζηζιούλας, *Σύναξη*, ο.π., σ. 26.
29. *«Και γαρ την μεγαλειότητα του Θεού ειδέναι λέγομεν, και την δύναμιν, και την σοφίαν, και την αγαθότητα, και την πρόνοιαν η επιμελείται ημών, και το δίκαιον αυτού της κρίσεως.»* Μ. Βασίλειος, Επιστολή 234, ο.π., 868 C.
30. Χρήστος Γιανναράς, *Αλφαβητάρι της Πίστης* (Αθήνα : Δόμος, 2006) σ. 93.
31. Ιωάννης Ζηζιούλας, *Ιμάτια Φωτός Αρρήτου : Μια διεπιστημονική προσέγγιση του προσώπου*, ο.π., σσ. 92-93.
32. Νικόλαος Λουδοβίκος, *Οι τρόμοι του προσώπου και τα βάσανα του έρωτα : κριτικοί στοχασμοί για μια μετανεωτερική θεολογική οντολογία* (Αθήνα : Αρμός, 2009) σ. 19.
33. Αθανάσιος Μελισσάρης, *«Η Ορθοδοξία και η κατάφαση του ανθρωπίνου προσώπου»* στο Αδαμάντιος Αυγουστίδης και Κωνσταντίνος Ζορμπάς ο.π., σ. 71.

<http://bit.ly/2CEYGPG>